

بردند تا از صلح ایران و روس جلوگیری نمایند و در این راه موفق هم شدند. در راستای درخواست فتحعلی شاه مبنی بر حضور سفیر دائم انگلیس در ایران در قرارداد مجمل سرگور اوزلی انتخاب و با متن قرارداد جدید به نام مفصل که تکمیل کننده قرارداد مجمل البته در راستای تضعیف بیشتر ایران بود، عازم ایران گردید.

قبل از انعقاد قرارداد مفصل بین ایران و انگلیس معروفترین سند نفوذ انگلستان در ایران از سوی جورج سوم پادشاه انگلستان به سرگور اوزلی تسلیم گردید. قرارداد مفصل در سال ۱۸۱۲ م آماده امضاء طرفین شد. نکته حائز اهمیت طی سال‌های ۱۸۱۰ تا ۱۸۱۲ م حضور میرزا ابوالحسن خان ایلیچی به عنوان مهم‌ترین نیروی نفوذی انگلیس در ایران در مناسبات آبی بود که با کمک دولت انگلیس به مقام و منزلت والایی در دربار فتحعلی شاه رسیده بود. پس از مذاکرات اوزلی با فتحعلی شاه، متن قرارداد مفصل برای تصویب نهایی و توسیع پادشاه انگلیس به لندن ارسال شد، اما قرارداد مفصل هیچگاه به تصویب نهایی نرسید؛ چراکه اتحاد روس و انگلیس در اوت ۱۸۱۲ م برقرار گردیده بود. در ۱۶ ژوئیه ۱۸۱۲ م پیمان اتحادی بین انگلستان و روسیه منعقد شد که به موجب آن ائتلاف جدیدی علیه ناپلئون ایجاد نمایند. ایران مجدداً قربانی روابط سیاسی دولت انگلیس با سایر دول اروپایی شد و برای چندمین بار طی این سال‌ها انگلیس به ایران خیانت کرد. در این ایام از نوع قراردادها مشخص است که ایران هیچ‌گونه ارزشی نبرد این دولت‌ها نداشته و فقط در زمان‌های مختلف براساس منافع و شرایط موجود اقدام به عقد قرارداد با ایران می‌کردند.

ژرژ کانینگ وزیر خارجه، خود از این تعهدات به عنوان عهدنامه‌های شگفت‌انگیز احمقانه یاد کرده است. پس از آنکه خطر اتحاد روس و فرانسه و حمله به هندوستان مرتفع می‌شود، سیاست اصلی انگلستان ضرورت دفع خطر ناپلئون و کمک به ارتش روسیه در صحنه نبرد با فرانسه می‌شود. بنابراین ایجاد آتش‌بسی موقت بین روس و ایران و خلاص شدن روسیه از جنگ با ایران می‌توانست کمک شایانی برای روسیه باشد. این در حالی بود که با توجه به درگیری سپاهیان روس و فرانسه در جبهه اروپایی و قیام مردم گرجستان علیه روس‌ها، ایران از شرایط نسبتاً مطلوب‌تری نسبت به روسیه برخوردار بود و چه‌بسا اگر مداخله انگلیس‌ها نبود ایران پیروز این دوره از جنگ‌ها با روسیه می‌شد.

در این زمان انگلیسی‌ها علاوه بر عهدشکنی با میانجیگری بین ایران و روس با شرایط نابرابر به ایران خیانت کردند تا سندی دیگر بر اوراق مداخله به زبان ایران در جنگ‌های ایران و روس را به یادگار بگذارند. نتیجه این میانجیگری صلح‌نامه گلستان بود که توسط سرگور اوزلی سفیر انگلیس در ایران طراحی شد. می‌توان گفت پیروزی فرانسه در جبهه جنگ علیه روسیه و بر خلاف سیاست‌های انگلیس به دلیل اصلی صلح‌نامه گلستان بود. عباس میرزا خواهان خروج قشون روس از سرزمین‌های اشغالی بود اما ژنرال رستیفیف ضمن تقاضای آتش‌بس و اصل وضع موجود فعلی تأکید داشت.

تحلیل صلح‌نامه گلستان به ایران

اعترافات ژنرال گوردون یکی از ارکان سفارت سرگور اوزلی در ایران، حاوی نکات مهمی بود؛ اول گزارش وضعیت بهتر قشون ایران نسبت به قشون روس در آن موقع از جنگ‌ها، دوم حق قانونی ایران بر گرجستان، سوم آرامش داخلی ایران و پنجم وضعیت مالی مناسب قشون ایران که به واسطه کمک‌های مالی لندن طبق قرارداد مجمل ایجاد شده بود. بنابراین سرگور اوزلی تلاش کرد تا عوامل بازدارنده صلح بین ایران و روس را از میان بردارد، بنابراین چند راه حل را برای انجام این کار هدف گذاری کرد. اول ترتیب یک شکست سنگین به قشون ایران بود که در جنگ اصلاندوز با خیانت مستقیم انگلیس به ایران تحمیل شد. دوم ایجاد آشوب در داخل ایران که با دسیسه‌چینی در شورش خواجه یوسف کاشغری در خراسان اتفاق افتاد. سوم با قطع کمک‌های مالی لندن به دربار و قشون ایران شرایط را برای ایران سخت‌کنند و چهارم تحمیل دست کشیدن ایران از حق قانونی خود بر گرجستان و دیگر مناطق اشغال شده از طریق فشار عناصر وابسته داخلی که مطیع سرگور اوزلی و دولت لندن بودند. پنجم تلاش برای مجاب کردن شاه ایران تا برای مذاکرات مجدد آتش‌بس و صلح از ولیعهد و قائم‌مقام بزرگ استفاده نکنند که در مذاکرات اصلاندوز حاضر به صلح و خاتمه جنگ با شرایط پیشنهادی روس‌ها نشده بودند و در عوض میرزا ابوالحسن خان ایلیچی نماینده ایران در مذاکرات صلح باشند. سرگور اوزلی پس از گرفتن نظر مساعد شاه جهت قبول مذاکرات صلح روانه تبریز می‌شود و در نامه‌ای به وزیر خارجه انگلیس چنین گزارش می‌دهد: «با تهدید به قطع پرداخت کمک مالی بالاخره موفق شدم اجازه پادشاه ایران را تحمیل کنم که با نمایندگان دولت روس بدون اجازه میرزای بزرگ داخل مذاکره شوم. اکنون مفتخرم به اطلاع شما برسانم که ما توافق یافتیم به رفیق و متعهد خود روسیه از این ناحیه

دور کمک کنیم. زیرا من اختیار تمام دارم متراکه جنگ میان ایران و روس را به مدت یک سال به مرحله قطعی برسانم». عباس میرزا ولیعهد به قرارداد صلح رضایت نمی‌دهد تا آنکه عهدنامه کتبی از سوی سفیر انگلیس دریافت می‌نماید؛ دال بر اینکه انگلیس مساعی خود را جهت بازستانی قسمتی از سرزمین‌های از دست‌رفته به کار خواهد گرفت و در ضمن مقرر می‌شود کمک مالی انگلیس تا بازستانی این اراضی به ایران ادامه خواهد داشت. پس از آن محل مذاکرات صلح دهکده گلستان در شمال قزوین تعیین می‌شود. میرزا ابوالحسن خان ایلیچی به نمایندگی ایران و ژنرال رتیشیف به نمایندگی روسیه برای مذاکرات صلح تعیین شدند. صلح‌نامه در تاریخ ۲۵ اکتبر ۱۸۱۳ میلادی مابین ۳ آبان ۱۱۹۲ شمسی بین دو کشور روس و ایران امضا شد. این قرارداد تماماً توسط سرگور اوزلی و هیئت انگلیسی طراحی شد و در نهایت نیز به تصویب رسید. جان ویلیام کی درباب این موضوع می‌نویسد: «ایران را دولت انگلیس دست‌بسته تحویل روس نمود». سر پرسی سایکس «انعقاد این عهدنامه شوم بر اثر مساعی عالیه اوزلی می‌داند». دنیس رایت نیز به این موضوع اشاره کرده و اوزلی را عامل اصلی انعقاد عهدنامه گلستان که برای ایرانیان بسیار صدمه‌آور بود می‌داند. طبق یادداشت‌های سرگور اوزلی در شرح مسافرت به سن‌پترزبورگ و ملاقاتش با الکساندر آمده است که همه جا از وی استقبال شده، به افتخارش پادشاهی کردند و چندین تیر و توپ شلیک کردند و مورد محبت امپراطور روس واقع شده و در نهایت به نشان «سنت الکساندر نویسکی که بالاترین نشان لیافت امپراطوری روسیه است و انفیهان مرضعی که به تصویر امپراطور مزین بود به منظور قدرانی به‌عنوان میانجی به وی اهدا می‌شود.» در پی این قرارداد بخش‌هایی از شمال دولت شاهنشاهی ایران شامل قفقاز، ارمنستان و ایالت‌های شرقی گرجستان از ایران سلب و به روسیه تزاری واگذار گردید. البته تعیین حدود خط مرزی به مذاکرات آینده موکول گردید و بعدها طی مذاکرات میرزا ابوالحسن خان با امپراطور روس، میرزا ابوالحسن خان دریافت که روسیه چون دیگر از جانب ناپلئون آشفته‌خاطر نیست حاضر به استرداد تفلیس و شیروان نیست و انگلیسی‌ها نیز به همین دلیل حاضر به کمک جهت استرداد ۱۷ شهر قفقاز نیستند و بار دیگر عهدشکنی کردند.

براساس این قرارداد بنا شد «بعد از این، امور جنگ و عداوت و دشمنی که تا حال در دولتین علیتین روسیه و ایران بود به موجب این عهدنامه الی‌الابد مقطوع و متروک و مراتب مصالحه اکید و دوستی و وفای شدید» برقرار شود؛ هرچند این اتفاق نیفتاد و ایران در دور دوم جنگ‌های ایران و روس آغازگر جنگ شد. همچنین ایران پذیرفت حدودی که در اختیار و تسخیر روسیه قرار گرفته به این کشور تعلق پذیرد. بند سوم قرارداد پیش‌بینی کرده بود: «علیحضرت قدر قدرت، پادشاه اعظم مالک بالاستقلال کل ممالک ایران به جهت

ثبوت دوستی و وفاقی که به اعلیحضرت خورشید رتبت، امپراطور کل ممالک روسیه دارند به این صلحنامه به عوض خود و ولیعهدان عظام تخت شاهانه ایران ولایات قزاق و گنجه که الان موسوم به الیزابت پول است و الکای خوانین نشین شکی، شیروان، قوئیه، دربند، بادکوبه و هر جا از ولایات طالش را با خاکی که الان در تحت تصرف دولت روسیه است و تمامی داغستان، گرجستان، محال شوره گل، آجوق باش، کورنه، مینگرلی، آبخازی و تمامی الکا و اراضی که در میانه قفقازیه و سرحدات معینه‌الحاله بوده و نیز آنچه از اراضی دریای قفقازیه الی کنار دریای خزر متصل است مخصوص و متعلق به ممالک آمپیریه روسیه می‌داند.»

روسیه تزاری متعهد شد از حکومت ولیعهد و فرزندان او از سلسله قاجار حمایت کند و آن را به رسمیت بشناسد. فصل چهارم قرارداد تصریح کرد: «علیحضرت خورشید رایت، امپراطور قدر قدرت، پادشاه اعظم ممالک ایران به جهت اثبات این معنی که بنا بر همجواریت طالب و راغب است که در ممالک شاهانه ایران مراتب استقلال و اختیار پادشاهی را در بنای اکید مشاهده و ملاحظه نمایند، لهذا از خود و از عوض ولیعهدان عظام اقرار می‌نمایند که هر یک از فرزندان عظام ایشان که به ولیعهدی دولت ایران تعیین می‌گردد هرگاه محتاج به اعانت و امدادی از دولت روسیه باشد مضایقه ننماید، تا از خارج کسی نتواند دخل در مملکت ایران نماید و به امداد و اعانت روس دولت ایران مستقر و محکم گردد، و اگر در سر امور داخله مملکت

ایران فیما بین شاهزادگان مناقشتی باشد، دولت روس را در آن میانه کاری نیست، تا پادشاه وقت خواهش نماید.» کشتیرانی برای هر دو کشور در دریای خزر به رسمیت شناخته شد اما بر خورداری از کشتی جنگی تنها به روسیه تزاری اختصاص یافت. فصل پنجم قرارداد در این زمینه تصریح کرده بود: «کشتی‌های دولت روسیه که برای معاملات بر روی دریای خزر تردد می‌نمایند به دستور سابق مأذون خواهند بود که به سواحل و بنادر جانب ایران عازم و نزدیک شوند و زمان طوفان و شکست کشتی از طرف ایران اعانت و یاری دوستانه نسبت به آنها بشود. کشتی‌های جانب ایران هم به دستور سابق مأذون خواهند بود که برای معامله روانه سواحل روسیه شوند و به همین نحو در هنگام شکست و طوفان از جانب روسیه اعانت و یاری دوستانه درباره ایشان معمول گردد. کشتی‌های عسکریه جنگی روسیه به طریقی که در زمان دوستی و یا در هر وقت کشتی‌های جنگی دولت روسیه با علم و بیدق در دریای خزر بوده‌اند حال نیز محض دوستی اذن داده می‌شود که به دستور سابق معمول گردد و احدی از دولت‌های دیگر سوای دولت روس کشتی‌های جنگی در دریای خزر نداشته باشد.» قرارداد گلستان نخستین قرارداد در دوره معاصر بود که بخش بزرگی از قلمرو ایران را تجزیه کرد و زمینه‌ساز قراردادهای بعد از خود و پیشروی روسیه در قلمرو ایران شد.



سرگور اوزلی، سفیر بریتانیا در دربار فتحعلی شاه قاجار

دیپلمات‌ها



لزوم رعایت حقوق ارمنه قزوین

سفیر ایران در ارمنستان با تأکید بر اینکه تهران تمامی ارضی جمهوری آذربایجان را به رسمیت می‌شناسد اما موضوع بازگشت ارمنه قزوین به خانه‌هایشان را به یک «زخم» تشبیه کرد که «باید التیام یابد.» مهدی سبحانی، سفیر جمهوری اسلامی ایران در ارمنستان در گفت‌وگوی اختصاصی با سرویس ارمنستان رادیو آزادی با بیان اینکه «موضع ایران در رابطه با حقوق ساکنان منطقه قزوین روشن است» خاطر نشان کرد: ما تمامی ارضی جمهوری آذربایجان را به رسمیت می‌شناسیم و بر آن تأکید می‌کنیم، اما در عین حال معتقدیم که باید حقوق ساکنان ارمنی قزوین رعایت شود. وی در ادامه گفت: این موضوع مثل یک زخم است و آن زخم باید التیام یابد. اگر التیام نیابد، ممکن است دوباره سر باز کند. وقتی از صلح پایدار صحبت می‌کنیم، این زخم هم می‌بایست در نظر گرفته شود. سبحانی اظهار داشت: «بیش از ۱۰۰ هزار ارمنی ساکن قزوین در سپتامبر گذشته به ارمنستان فرار کردند، زیرا احساس امنیت نداشتند. آن‌ها داوطلبانه به اینجا نیامده‌اند و امیدواریم که شرایط برای بازگشت داوطلبانه به خانه‌هایشان فراهم شود.»



غرب آماده گفت‌وگو نیست

سفیر روسیه در ایران خاطر نشان کرد: مسکو بر اساس این واقعیت پیش می‌رود که مسعود پزشکیان مسیری را که توسط دولت قبلی ایران ترسیم شده است، ادامه خواهد داد. الکسی ددوف، سفیر فدراسیون روسیه در ایران در گفت‌وگو با خبرگزاری ریانبوستی در بخش دیگری از این مصاحبه تأکید کرد کشورهای غربی برای سازش با ایران آمادگی ندارند. او افزود: اقدامات اخیر آنها (اروپایی‌ها) و تصویب بیانیه ضد ایرانی در نشست اخیر شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی نشان می‌دهد که غرب برای سازش با ایران آماده نیست. سفیر مسکو در تهران خاطر نشان کرد: این ایران نیست، این غرب است که آماده گفت‌وگو جدی با ایران در مورد عادی‌سازی روابط نیست. این دیپلمات ارشد روس همچنین روز جمعه در گفت‌وگو با اسپوتنیک با بیان اینکه «میانجیگری ایران در جنگ اوکراین را بررسی می‌کنیم» اظهار داشت: اگر طرف ایرانی آمادگی خود را برای میانجیگری در جنگ اوکراین ابراز کند، مسکو آماده بررسی این پیشنهاد است. پیش از این، آندری رودنکو، معاون وزیر خارجه روسیه نیز گفته بود مسکو، تهران را به‌عنوان میانجیگر مذاکرات صلح جنگ اوکراین قبول دارد و اگر چنین پیشنهادی مطرح شود، آن را بررسی خواهد کرد.



پیشنهاد ایران به بریکس

سخنگو و رئیس مرکز دیپلماسی عمومی و رسانه‌های وزارت امور خارجه کشورمان طی سخنانی در نشست رؤسای دیپلمات‌های اطلاع‌رسانی و سخنگویان وزارت امور خارجه کشورهای عضو بریکس، پیشنهادهای جمهوری اسلامی ایران را در زمینه نقش آفرینی کشورهای عضو در حوزه رسانه‌ای و اطلاع‌رسانی در مسیر دستیابی به اهدافی همچون تحقق جهان عادلانه و چندقطبی تشریح کرد. ناصر کنعانی سخنگوی وزارت امور خارجه در این نشست که به میزبانی مسکو برگزار شد، به تشریح دیدگاه‌های جمهوری اسلامی ایران درباره دستور کار این اجلاس در موضوعاتی همچون اقدام جمعی رسانه‌های کشورهای عضو بریکس برای تقویت جایگاه بین‌المللی این گروه، عمق بخشی به روابط میان رسانه‌های ملی کشورهای عضو با هدف ایجاد چارچوبی برای فضای مشترک اطلاع‌رسانی، استفاده از ظرفیت‌های دیپلماسی دیجیتال و قابلیت‌های هوش مصنوعی در دیپلماسی عمومی و سیاست خارجی و مبارزه با جریان اخبار جعلی و اطلاعات گمراه‌کننده پرداخت.